ESKİ MARDİN'DE SOKAK-CEPHE İLİŞKİSİNİN DEĞİŞİMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME ¹

AN EVALUATION ON THE CHANGE OF STREET- FAÇADE RELATIONSHIP IN ANCIENT MARDIN

D. Türkan KEJANLI¹, F. Demet AYKAL², Canan KOÇ³

¹⁻³ Dicle Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehircilik Anabilim Dalı, Diyarbakır / Türkiye

² Dicle Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Bina Bilgisi Anabilim Dalı, Diyarbakır / Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-0476-2307¹, 0000-0003-2424-0407², 0000-0003-0992-2290³

Öz: Geleneksel konut dokusunu şekillendiren unsurlar arasında topoğrafya ve iklim önemli yere sahiptir. Mardin geleneksel dokusu gerek sokak-cephe ilişkisi gerekse eğimli topoğrafya üzerinde yerleşme şekli ile nadir rastlanan örneklerden biridir. Amaç: Tarihi ve kültürel miras olan geleneksel sokak dokularının tasarım parametrelerini Mardin geleneksel sokak dokusunda çözümlemek, geleneksel sokak dokusu ve cephe ilişkisini ortaya çıkararak cephe düzenleme çalışmalarında tasarım yaklaşımını sürdürmektir. **Yöntem:** Çalışma kapsamında alanda gözlem, fotoğrafçılık, kurum ve kuruluşlarla görüşmeler ve literatür taraması yapılmıştır. Yerel yönetimlerden temin edilen Mardin'in geleneksel dokusuna ait paftalar, planlar ve analizler değerlendirilerek konutun cephesinin sokakla ilişkisi ortaya konulmuştur. Ayrıca, konut yerleşim düzeni, sokağa bakan cephede yer alan kapı ve pencerelerin özellikleri, konut ve sokak dokusunun değerlendirilmesi için alanda çekilen fotoğraflardan yararlanılmıştır. Bu değerlendirme yapılırken topoğrafya, iklim ve kültür parametreleri üzerine yoğunlaşmıştır. **Bulgular:** Çalışmada, geleneksel Mardin evleri ve konumlarının sokakla olan bağlantısı ele alınmıştır. Geleneksel Mardin'in sokak ve konut dokusunun oluşumunda topoğrafya, iklim ve kültür parametrelerinin etkisi büyüktür. Eski Mardin evleri ve yerleşme yapısı, sokak ve cephe özellikleri bu parametreler çerçevesinde şekillenmiştir. **Sonuç:** Bütüncül anlayış çerçevesinde Mardin geleneksel konut ve sokak dokusunun korunması gerekliliği ortaya konmuştur. Sürdürülebilir sokak dokularının oluşmasında veri bankası olan bu alanların bozulmasını önlemek için, bu alanların yaşatılması ve korunmasına yönelik öneriler oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mardin, Kentsel Doku, Geleneksel Sokak, Tarihi Cephe Koruma

Abstract: Topography and climate have an important place among the elements shaping traditional housing texture. The traditional texture of Mardin is one of the rare examples with its settlement in both street-façade and sloping topography. **Aim:** The aim of the study is to analyze the design parameters of traditional street fabric in Mardin has historical and cultural heritage and to continue the design approach in façade arrangement works by revealing the relationship between traditional street fabric and façade. **Method:** Within the scope of this study observation, photographing, interviews with institutions and literature review were made. The relation between façade of house and street was revealed by evaluating the plans, maps and analyzes of the traditional fabric of Mardin obtained from local governments. Also photographs taken in the area were used for the evaluation of residential layout, properties of door and window at façade see the street, residential and street fabric. In this evaluation, topography, climate and cultural parameters were focused. **Findings:** In this study, the connection of traditional Mardin houses and their location to the street is discussed. Topography, climate and cultural parameters have a significant impact on the formation of traditional Mardin's street and residential fabric. Old Mardin houses and settlement structure, street and façade characteristics are shaped within the framework of these parameters. **Result:** In the framework of the holistic understanding, the necessity of conservation of the traditional residential fabric of Mardin is revealed. In order to prevent the deterioration of these areas, which are data banks in the formation of sustainable street textures, recommendations were made for the survival and protection of these areas.

Key Words: Mardin, Urban Fabric, Traditional Street, Historic Façade Conservation

Doi: 10.17365/TMD.2019.3.4

(1) Sorumlu Yazar - Corresponding Author: Türkan KEJANLI (Doç. Dr., Assoc. Prof), Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Şehircilik Anabilim Dalı Diyarbakır / Türkiye, turkanak@dicle.edu.tr, Geliş Tarihi / Received: 15.04.2019, Kabul Tarihi / Accepted: 21.12.2019 Makalenin Türü: Type of Article (Araştırma – Uygulama / Research - Application), Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yok / None, Etik Kurul Raporu / Ethics Committee: Yok / None

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2019 Sayı: 18 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2019 Issue: 18 Autumn Winter Semester

ID:438 K:607

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

GİRİŞ

Tarihi kent alanları, geçmişe ait barındırdıkları değerlerle kendine has özelliklere sahip yerleşmeleri oluşturmuşlardır. Geçmişin izlerini taşıyan ve bulundukları çevrede birbirlerini bütünleyerek tamamlayan bu özel alanlar günümüzde sundukları değerlerle önemli ve korunması gerekli alanlar olmuşlardır. Kentin mekânsal özelliklerini tanımlayan önemli unsurlardan biri olan sokaklar, toplumsal kimliklerin sürdürülmesinde etkili olmuşlardır (Tandon ve Sehgal, 2017: 469). Aynı zamanda sokaklar, binalar arasındaki dolaşıma olanak tanıyan alanlardır ve kente özgü özellikleri tanımlayan öğeleri şekillendirirler (Oppong vd., 2018: 38). Bu bağlamda, tarihi Mardin sokakları ve cepheleri toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerini yansıtır niteliktedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Mezopotamya Havzası'nda tarihi "İpek Yolu" üzerinde yer alan Mardin; iklimi, topoğrafyası ve bünyesinde barındırdığı tarihi ve kültürel yapısı ile kendine özgü bir yerleşim ve bir ticaret kenti örneğini oluşturmuştur.

Mardin, yaklaşık 1200 metre yükseklikte, dik kayalık zemin üzerindeki düzlükteki yerleşmenin ilk çekirdeğini oluşturan kale ile kalenin güneye bakan yamacında kurulmuş olan asıl şehirden oluşmaktadır. Eski Mardin, Diyarbakır-Nusaybin yolunu kontrol edebilen

doğudan batıya doğru 2500 km uzunluğunda, Mazı (Masius) Dağlarının güney yamaçlarında ve 500 metre genişliğinde bir alana kurulmuştur (Alioğlu, 2000: 27).

Bölgede yapılan kazılar sonucunda Mardin'in, MÖ. 4500'lerden itibaren yerleşim bölgesi olduğu ve sırasıyla Subari, Hurri, Sümer, Akad, Mitani, Hitit, Asur, İskit, Babil, Pers, Makedonya, Abgar, Roma, Bizans, Arap, Selçuklu, Artuklu ve Osmanlı hâkimiyetine girdiği bilinmektedir¹. Genel olarak bir Artuklu yerleşimi olan alanın karakteristik topoğrafik yapısı ve bölgenin iklim şartlarının da dokunun şekillenmesinde etkili olduğu görülmektedir. Topoğrafya ve iklim, kentin kendine özgü kültürel yapısı, yapıları ve sokakları ile özgün dokusunun oluşmasında belirleyici olmuştur. Yerleşimde topoğrafyanın etkisi ile kent güneye doğru gelişimini sürdürmüş, özellikle konutlar arazinin sınırlayıcılığında güneye doğru cephe aldığı bir yönelim sergilemiştir. Bu durum, çalışmada önemli hipotezlerin oluşturulmasına neden olmuştur. Kuzeyden güneye doğru azalan topoğrafyada evlerin önünün açık olması nedeniyle güneye yönlendirilmiş olması; bu cephelerin sokaklara kimlik kazandırabilmek ve evi daha gösterişli hale getirebilmek için özenerek tasarlanmış olması; yine kot farklılıklarının etkisiyle yapıya farklı yüksekliklerde giriş sağlayabilme olasılığı ve bu durumun sokaklarda organik

¹ <http://www.artuklu.edu.tr/sosyal-tesisler/tarihi>

bir doku oluşumunun nedeni olabileceği hipotezleri şeklindedir. Ayrıca, kültürel yapı ve iklimin etkisiyle evlerin sokağa bakan duvarlarının mahremiyet nedeniyle yüksek tutulması, kimi evlerin farklı kotlarındaki girişlerinin yine mahremiyet nedeniyle çıkmaz sokaklara yönlendirilmesi, sokakların üstlerine doğru uzayan ve sokakların gölgelikli olmasını sağlayan abbaraların, iklimin etkisini azaltmak için kullanılmış olması önemli alt hipotezler olarak belirlenmiştir.

XIX. yy'a kadar kent genel olarak sınırlarını korurken, bu yıllardan itibaren kente eklenen yeni ögeler ile büyüme ve değişme sürecine girmiştir. 1914-15'li yıllarda doğu-batı yönünde eski kenti ikiye bölen ve motorlu araçların kent içinden ulaşım akışını sağlamak için ilk otoyol (Bugünkü Birinci Cadde) açılmış ve aslında bu müdahale ile kentin geleneksel yapısındaki ilk değişimler yaşanmaya başlamıştır (Alioğlu, 2000: 23; Küçük 2013: 122). Mardin kent merkezi, 1979 yılında sit alanı olarak ilan edilmiş olması nedeniyle kısmen de olsa korunabilmiş, ancak, kent merkezinin bulunduğu tepenin yamacındaki alanın imara açılması ve yeni kentleşme eğilimleri, tarihi kent merkezinde dönüşüm baskısına yol açmıştır. Bulunduğu konum ve çeşitli dinlere ait bünyesinde barındırdığı çok kültürlü kozmopolit yapısı ile Mardin eski kenti birçok çevrenin ilgi odağı haline gelmiştir. Son yıllarda kentin korunması yönünde çalışmaların ya-

pıldığı görülmekte, tek yapı ölçeğinden başlayarak tarihi çevre koruma boyutuna kadar koruma adına sokak sağlıklılaştırma ve yenileme çalışmaları yapılmaktadır.

Geleneksel Mardin konutlarında cepheler kentsel algıda etkili olmaktadır. Bu çalışmada geleneksel Mardin dokusunda sokak cephe ilişkisi değerlendirilmiştir. Çalışmada aynı zamanda eski Mardin dokusu üzerindeki değişim ve bu değişimin kentsel dokuya yansımaları da ortaya konulmaya çalışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada ilk olarak Mardin geleneksel dokusuna ait haritalar yerel yönetimlerden temin edilerek, parsel büyüklükleri ile parsel formları hakkında bilgiler edinilmiştir. Bu bilgiler literatür taramaları ile desteklenmiştir. Elde edilen veriler, alanda dolaşarak, sokak geometrisi, kademelenmeler, sokaklara açılan kapılar ve pencereler, üstü örtülü geçitler yön ve topoğrafyaya dikkat edilerek fotoğraflandırılmış, gruplar halinde sunulmuştur. Bu gruplamalarda topoğrafya, iklim ve kültür temel parametre olarak değerlendirilmiştir. Böylece korunması gerekli sokak dokuları için dikkat edilmesi gereken noktalar belirlenmiştir.

Sürdürülebilir sokak dokularının oluşmasında veri bankası olan bu alanların gün geçtikçe bozulmasını önlemek için, bu alanların yaşa-

tılması ve korunmasına yönelik öneriler oluşturulmuştur. Çalışma, teknik bilgi, gözlem ve fotoğraflama tekniği ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın Problemi

Geleneksel Mardin kent dokusu, topoğrafya, iklim ve kültürün temel olduğu şekillendirme parametreleri ile oluşmuş kültürel ve mimari bir mirastır. Bu değerlerin korunması, geleneksel dokuların ve dolayısıyla yeni tasarımların sürdürülebilir olmasında etkili bir yöntemdir. Çalışma, sokak dokusu oluşumlarının sürdürülebilir olmasında topoğrafya, iklim ve kültür üçlemesinin etkisinin olup olmadığı üzerine kurgulanmıştır.

Çalışmanın Alt Hipotezleri

Bu yaklaşımla iklim etkisinin sokak darlığı; sokak üstü örtülü geçitlerin oluşmasının iklim ve parsel boyutlarından kaynaklandığı; sokak dokusunda özel bir kodlamanın olmaması ve organik bir kademelenmenin var olmasının topoğrafyadan kaynaklanması; kuzey güney doğrultulu sokakların geniş basamaklarla birbirine bağlanmasının, topoğrafyanın kuzeyden güneye doğru alçalmasına bağlı olduğu; topoğrafyaya bağlı olarak evlerin güneye yönlendirilmesi, aynı zamanda topoğrafya etkisi ile bu cephenin önünün açık olması, daha gösterişli ve süslü cephelerin oluşmasına neden olduğu; yine topoğrafya ile bir eve çok farklı kotlardan giriş yapılabildiği, iklime bağlı olarak sokaklarda gölgelik alanların ya-

pılması varsayımları üzerinde araştırma yoğunlaştırılmıştır.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı, tarihi ve kültürel miras olan geleneksel sokak dokularının, tasarım parametrelerini Mardin geleneksel sokak dokusunda çözümlemektir. Bu çözümlemelerin yapıldığı Mardin geleneksel sokak dokusunun ve geleneksel dokudaki bozulmuş alanların korunmasında az maliyet çok memnuniyet sağlayabilen sürdürülebilir tasarımlar olmasına örnek teşkil etmesi için yaşatılıp korunmasına yönelik öneriler sunmaktır.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Çalışmada, geleneksel Mardin evleri ve konumları ele alınmıştır. Bu bağlamda, sokak oluşumu temel alınarak, sokağın topoğrafya, iklim ve kültür ilişkisi irdelenmiştir. Daha sonra Mardin eski sokaklarının oluşuma neden olan yapılaşma, kapılar ve pencereler detayları ile birlikte incelenmiştir.

Geleneksel Mardin Evleri ve Konumlanması

Mardin geleneksel mimarisi ve sokak dokusu topoğrafya, iklim ve kültür gibi etmenler sonucu oluşmuştur. Mardin, dik kayalık zemin üzerindeki düzlükte yer alan kale ile kale'nin eteklerinde yer alan ve kalenin güneye bakan yamacında kurulmuş olan asıl şehirden oluşmaktadır. Güney yönünde, geniş ovalık alan-

lar göze çarpar. Asıl şehri oluşturan bu alan anıtsal ve sivil mimari yapıların bulunduğu bir alandır.

Geleneksel Sokak Dokusunun Oluşumunda Topoğrafyanın Etkisi

Tarihi çevreler, çeşitli üslup ve biçimleri barındırmakta ve farklı sokak dokuları ile sürprizlere imkân sunmakta, tarihi çevre içinde yer alan yapılar sergiledikleri mimarlık üslupları, mekân tasarımları ve yapım teknikleriyle bulundukları bölgenin mimari kimliğini yansıtmaktadır (Semerci ve Uğur, 2017:239). Aynı zamanda, tarihi çevredeki yapılar uzun yıllar

ra ait mimari birikimleri ve karakteristikleri yansıtarak şekil, biçim, doku ve renk bakımından sokağa kimlik kazandırır (Tandon ve Sehgal, 2017: 475). Özellikle, bina stilleri tarihi duyguyu yansıtan önemli unsurlardan birini oluşturmaktadır (Ja'afar vd.2012: 645)

Eski Mardin'in özgün ve yerel mimarisini oluşturan konut ve sokak dokusunun şekillenmesinde iklim ve topoğrafya etkili olmuştur. Buna bağlı olarak yerleşimin kuzeyinde yer alan tepenin ve kalenin varlığı ile konutlar güneye doğru bir yönelim göstermiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Eski Mardin ve Kalesi (Gabriel'den, Alioğlu, 2000: 27)

Topoğrafyanın eğimli olması yapılarda teraslamalar yapılmasını zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla Mardin dokusu daha çok eğimi gözetten bir anlayışla oluşmuştur. Güneydeki ova-ya bakan yapılar çoğunlukla en az iki katlı, giriş katta başlayan yapılanma eğime paralel olan çizgide parsel sınırlarına dayanmış ise,

parsel eğime dik olan derinliğini kullanarak üst katlarda devam ettiği için, giriş kat güney yönünde her zaman tek katlı olmuştur (Alioğlu, 2000: 55).

Mardin evlerinin eğim-parsel ilişkisine göre biçimlenmesi birkaç şekilde olmuştur. Bunlar;

- Evlerin üst katının geriye çekilme mesafesi ile evin kaç kat olabileceği parselin eğim üzerindeki derinliğinin başlangıç ve bitim noktaları arasındaki kot farkına bağlıdır.
- Eğim bir kat çıkılamayacak kadar yetersizse üst katlar bütünüyle alt katın üstünde yer almıştır.
- Eğimin uygun olduğu durumlarda, yeterince parsel alanı kuzeydeki eğim yönünde yapılaşmamış olarak duruyorsa, bir üst kat geride tamamen toprak üstünde inşa edilmiştir.
- Genel olarak, geriye ötelenen üst kat, alt katın damının bir kısmını teras, bir kısmını da yapı alanı olarak kullanmaya imkan sağlamıştır (Alioğlu, 2000: 58) (Şekil 2).

Şekil 2. Eski Mardin Evleri

Eski Mardin'in topoğrafyaya bağlı olarak formunun oluşumunda güney yönünde birbirinin cephesini örtmeyecek biçimlenme, teraslamalar, eğimi ve kot farkını değerlendiren tasarım, yapıya farklı kotlardan giriş imkânının bulunması ve sokakların merdivenli olması gibi özellikler öne çıkmaktadır (Şekil 3). Ev-

lerin topoğrafyaya göre kademeli şekillenmesi bazı evlerde farklı kotlardan eve girişlere olanak sağlamaktadır. Yerleşimin kuzeyi ile güneyi arasındaki kot farkının 50-150 m arasında değişmesi (Alioğlu, 2000: 55), eski kentin güneyden bakıldığında bir merdiven gibi görünmesini sağlamıştır.

Şekil 3. Tasarım parametreleri-topoğrafya ve iklim ilişkisi

Eski Mardin’de sokaklar herhangi bir kademelenmeye ihtiyaç duymadan sadece yapılarla ulaşımı sağlamak amacıyla orantısız ve organik bir biçimde oluşumunu tamamlamıştır. Sokaklarda bir kademelenme söz konusu değildir. Sokaklar topoğrafyanın yapısına göre eğime paralel gelişmiş, sokaklar arasında bağlantıyı sağlamak için bunları dikine kesen geniş basamaklı merdivenler yapılmıştır. Topoğrafik yapı, yerleşimin kuzey-güney doğrultulu sokaklarının geniş basamaklarla bağlanmasını gerekli kılmıştır. Güneye bakan

ve kademelenme yapan evlerin konumuna ve parselinin durumuna göre evi sokağa bağlamak için yol verilmiştir. Zamanla ihtiyaç duyuldukça evlere yapılan eklerin sokağa bağlanabilmesi için de bitişik mülkiyetlerin birbirlerine toprak parçası vermesiyle bazı evlere giriş, esas sokağa bağlanan 5 - 15 m. uzunluğunda, 1,5 - 2,5 m. genişliğinde dar bir çıkmaz sokak ile (tetirbe) elde edilmiştir (Tunçer, 2013: 102). Yerleşimin doğu-batı yönünde yer alan cadde ve sokakları ise genellikle daha düzdür (Şekil 4).

Şekil 4. Eski Mardin Sokak Görünüşleri

Geleneksel Sokak Dokusunun Oluşumunda Konutun ve Kültürün Etkisi

Geleneksel konut ve sokak dokusunun oluşumunda kültürel yapı önemli rol oynamaktadır. “Konutlar, onu kullanan insanların kültürel ve sosyal anlayışını yansıtan, geçmişle gelecek arasındaki bağlantıyı sağlayan mimari değerlerdir. Geleneksel konut mimarisi, halk tarafından oluşturulduğu gibi halkın yaşama biçimini, kültürünü, döneminin teknolojisini doğrudan günümüze yansıtmaktadır” (Semerci ve Gümüş, 2017: 92)

Eski Mardin’de farklı dini gruplara ya da farklı ekonomik güce sahip aileler aynı so-

kakta ya da aynı mahallede yan yana konutlarda yaşamıştır. Konutların yapıldığı parsel büyüklükleri değişkendir. Mardin’deki geniş aile yapısının varlığı, evlerin biçimlenmesinde etkili olmuştur. Karagülle ve Demir’in (2010: 88) de belirttiği gibi Mardin’deki evler ortak kullanılan alanların dışında evlenen erkek çocukları için yaşam birimlerinin eklenmesiyle büyümüş ve evler aynı parsel üzerinde yatayda ve/veya düşeyde genişleme göstermiştir. Evlere yapılan bu eklemelerle avlu çevresine katlar eklenerek yükseltilmesi geleneği, bir anlamda kentin dikine gelişmesini sağlamıştır (Şimşek, 2014: 424).

Eski Mardin evlerinde kat adetleri gelir düzeyleri, eğim ve mekânsal fonksiyonlara bağlı olarak değişmektedir. Ekonomik durumu iyi olan ailelerin evleri daha büyüktür. Genellikle iç avlulu ve sokağa kapalı yapılan evlerde mahremiyete önem verilmiş ve harem-selamlık ayrımı yapılmıştır (Tunçer, 2013: 100). Evler daha çok içe dönük bir düzen sergilediğinden bu düzen içinde açık mekân olarak avlu, teras ve dam, yarı açık mekân olarak eyvan ve revak ile kapalı mekânlar olarak yaşam odaları yer almıştır.

Kullanıcının gelir grubu, geniş aile yapısı, farklı inançlar gibi kültürel özellikleri konut dokusuna yansımıştır. Aile büyüdükçe yapılara yeni birimler eklenmiş, mahremiyet ol-

gusu ile dar sokaklara bakan kısımda pencere yapılmamıştır (Şekil 5). Mardin evlerinde avlu gündelik hayatın geçtiği yer olmasının yanı sıra katlar arasında bir geçiş aracı olarak da kullanılmıştır. Kapalı mekânlar avluya yönlendirilmiş ve pencereler avluya baktırılmıştır. Birçok geleneksel Türk evinde olduğu gibi komşu evlere ya da komşu avluya pencere açılması gibi bir uygulama yoktur. Sokağa açılan pencerelerin yapılması ise başka bir evi görmüyorsa mümkün kılınmıştır. Yerleşimin ve sokakların oluşumunda mahremiyet kaygısının etkisini görmek mümkündür. Evlerde mahremiyeti sağlamak için bütün hayatın geçtiği açık, yarı açık alanların sokaktan ve diğer evlerden görünmesi engellemiş, sokakla evlerin bağlantısı koparılmıştır.

Tasarım parametresi-kültür				
Farklı gelir grupları	Geniş aile yapısı	Yapılara yeni birimlerin eklenmesi	Sokağa bakan kısımda pencere bulunmaması	Abbaralar

Şekil 5. Tasarım parametresi - kültür

Özellikle evlerin ovaya güneye doğru yönelme zorunluluğu, planlama yaparken güney cephesinin eğimden dolayı önünün açık olması bu cephenin diğer cephelerden çok daha

gösterişli ve süslü olmasına olanak sağlamıştır. Konutlar, içinde yaşayanların ekonomik durumuna ve parselin sağladığı olanaklara göre büyüme gösterirken aynı zamanda cep-

heler de buna paralel bir gösteriş ve süse sahip olmuştur. Gösterişli binalarda sokağa bakan eyvanlar da yer almaktadır. Özetle, kültür eski Mardin evlerinin oluşumunda topoğrafya ve iklim kadar belirleyici bir etken olmuştur.

Geleneksel Sokak Dokusunun Oluşumunda Konut Mahremiyeti ve İklimin Etkisi

Sokaklar açık ya da yarı açık (üstü kapalı) biçimdedir. Sokaklarda parselasyonun sınırlı olduğu alanlarda evin daha fazla büyümesi ihtiyacı ile sokak üstleri de kullanılmıştır. Bazen bir yapı adasının tamamı tek bir aileye ait olabileceği gibi iki ya da daha fazla yapı adasındaki evlerin akrabalık ilişkileri nede-

niyle sokak üzerine taşan oda ile birleştiği de görülmektedir (Alioğlu, 2000: 56). Altta oluşan geçitlerle hem sokakların akıcılığını sağlamak, hem de akrabalık ilişkilerine sahip karşılıklı iki evin birbiri ile bağlantısını kurmak için “abbara” denilen geçitler bırakılmıştır. Bu sayede bazı sokakların üstlerinde konutların devamlılığı sağlanmıştır. Abbaralar, koridor şeklinde, giriş ve çıkışlarda bir kemere oturmuş olup, tonoz tavanlıdır ve yazın gölgelik alan olarak kullanılabildiği gibi yağmurlu havalarda sığınma yeri olarak da kullanılan yarı açık kamusal alanlardır (Şekil 6).

Şekil 6. Eski Mardin’de Abbaralar

Sokakların akıcılığını sağlamak için abbaralar oluşturulmakla birlikte, sokakların bir çıkmaz sokak olarak bittiği, kimi yerlerde ise küçük bir meydana bağlandığı da görülmektedir (Şekil 7). Bazen de bu meydana sıcak geçen yaz aylarında sokaktan geçenlerin kul-

lanımı için yapılmış bir çeşme bulunmaktadır. Çıkmaz sokak tek bir evin kullanımına yönelik olabildiği gibi birden fazla evin de kapısının açıldığı küçük bir alan niteliğinde de olabilmektedir.

Şekil 7. Eski Mardin’de Çıkmaz Sokak

İklimsel etkilerden korunmak için evlerin sokağa bakan cepheleri genellikle yüksek ve sağır tutulmuştur. Sokakların her iki yanında yüksek ve kalın taş duvarların sokaklarla yapıları birbirinden ayırmak gibi bir görevi vardır. Genellikle evlerinin sokağa

bakan alt cephelerinde kapıların dışında pencere yapılmamakla birlikte, güney cephesi dışındaki kapalı mekânlarda havalandırma amacı ile açılan küçük pencereler bulunmaktadır (Şekil 8).

Şekil 8. Eski Mardin’de Sokak Dokusu

Alioğlu (2000: 100), evlerde normal katların yanı sıra, gereksinim duyulduğunda ara katlarda yapılan kiler, ambar gibi mekânların havalandırma ihtiyacının genellikle sokağa ya da terasa bakan havalandırma pencereleri ile sağlandığını belirtmektedir. Birçok evin sokağa bakan cepheleri ile terasında bulunan

bu havalandırma pencerelerinin boyutları küçük tutulmuştur Bunun yanı sıra yine evlerin teraslarında küçük boşluklar yer alırken bu boşluklar kışın yağan karın teraslardan atılmasını sağlamak amacıyla yapılmış olup buna “takıt’ıl selc” adı verilmektedir (Şimşek, 2014: 419).

Sokakların genişliği parselasyonun, topoğrafyanın ve gölgelik geçiş alanları oluşturmak amacıyla iklimin de etkisine bağlı olarak değişkenlik göstermekle birlikte sokak yapısının boyutları genellikle dar tutulmuştur. Genişliği 1 metreye kadar düşen sokakların varlığı söz konusu iken bazı yerlerde bu genişliklerin 5-6 metreye kadar arttığı görülmektedir. Sokaklar eğimli, düz, zikzaklı, merdivenli olmakla beraber farklı açılarda, genişleyen/daralan veya dairesel devam eden biçimde olabilmektedir. Sokaklarda yeşil alan ya da toprak alan yok denecek kadar azdır. İki sokağın kesiştiği duvarlarda pahlama yapılarak köşeler yumuşatılmıştır. Bazen de köşeler yuvarlatılarak bu yumuşama sağlanmıştır.

Sokaklar yaya geçişi için tasarlanmıştır. Dönemin ulaşım aracı olarak at ya da eşekler bu sokaklarda kullanılmıştır. Halen Mardin'in ara sokaklarında bu hayvanların kullanımının devam ettiği görülmektedir. Geniş sokaklar iskak, patika biçimindekiler ise zabok olarak adlandırılmıştır (Alioğlu, 2000: 35).

Sokak Cephesini Oluşturan Öğeler

Cepheler, kentsel imgelerin belirleyicileri ve birbirinden ayırt edilebilir iki tip mekânın

(mimari-kentsel mekân) birbirlerine geçişini sağlayan kritik bir sınırdır (Krier, 1984). Bu anlamda özel alanı sınırlandıran evlerin duvarları ile kentsel mekân olan sokaklar Mardin eski kent dokusunun ara yüzünü oluşturmakta ve aslında kentin kimliği hakkında bilgi vermektedir.

Mardin evleri dar sokakların etrafında konumlanmış, sokağa bakan cephesinde giriş kapısı, pencereler ve çıkmalar yer almıştır. Mardin ev tipi, yüksek ve sağır bir alt kat, alt kat üzerine hafif taşan bir üst kat, içeride kapalı avluya açılan bir plan düzeni, mükemmel bir taş işçiliğinin ürünü ve iklim koşullarını çok iyi aksettiren bir örnek olarak ortaya çıkmıştır (Kuban, 1966:169). Evlerin sokak cephelerinde yer alan süslü, profilli, bindirme tekniği ile yapılmış taş konsollar cephelerin, dolayısıyla sokağın en önemli unsurlarıdır². Evlerle sokak arasındaki ara yüzlerde evin giriş kapısı, pencereler, bezemeler, silmeler ve taş konsollar cephenin belirleyici elemanları olup taş konsollar sıklıkla kullanılmış, evlerin damları ve kat seviyelerindeki silmeler yapıya ayrı bir anlam katmıştır (Şekil 9-10).

2 <http://www.habitat.org.tr/i nsanyerlesimleri/mimarlik/429-mardin-sivil-mimari.html>

Şekil 9. Eski Mardin’de Evlerin Sokak Cephesinde Taş Konsollar

Şekil 10. Silme Örnekleri

Cumba, Mardin evlerinde çok fazla kullanılmamıştır. Mardin Evinde cumba XX. Yüzyıl başından itibaren rastlanan birkaç örnekle sınırlı bir çıkma biçimidir (Alioğlu, 2000: 93).

Yapılmış nadir örneklerden olan Cumbalı Ev sokağa verdiği gösterişli cephe örneği bakımından önemlidir (Şekil 11).

Şekil 11. Cumba Örneği

Kapılar

Evlerin sokaklarla bağlantısı eğimin izin verdiği orandadır. Evlerin başlangıç ve bitişi arasındaki kot farkı ile sokak ve parsel ilişkisi kapıların sokakla bağlantısını belirler. Bu durum değişkendir. Buna göre farklı yön ve kotta bir ya da birden fazla kapı ile sokak bağlantısı sağlanabilmektedir. Topoğrafyanın etkisiyle bir evin ihtiyaca göre yapı eklenmesi durumunda eğime ve konumuna göre farklı kotlarda sokağa bağlantı yapılmış, evlerin farklı kotlardaki sokaklara açılan birden fazla kapısı olmuştur. Genellikle evlerin sokağa açılan kapıları küçük olmakla birlikte,

avlusunda ahır bulunan ev tiplerinde avlunun dış kapısı hayvanların içeri rahat alınabilmesi için geniş ve yüksek tutulmuştur. Ekonomik durumu iyi olan ailelerin evlerindeki giriş kapıları oldukça gösterişlidir. Bu evlerde giriş kapısının üstü gösterişli ve sivri kemerlidir. İçer doğru bir girintiden sonra kapıya varılan örnekler de bulunmaktadır. Ancak ekonomik durumu biraz daha düşük ailelerin evlerinin giriş kapıları sade ve mütevazı yapılmış olup kapının üstü basık kemerli inşa edilmiştir. İlk örnekleri ahşaptan olan giriş kapılarının günümüzde birçok evde demir kapıya çevrildiği ve genellikle yeşil ya da mavi renge boyandığı görülmektedir (Şekil 12).

Şekil 12. Giriş Kapısı Örnekleri

Sokakların eğimine bağlı olarak kapıların önünde farklı boyutlarda bir ya da birkaç basamakla evin özel alanına girilebildiği gibi, bulunulan kota göre bir basamak aşağıya inerek de eve girilebilmektedir. Evlerin giriş

kapılarının üstünde genellikle bir motif ya da kitabe yer almaktadır. Bu motifler değişik biçimlerde olabilmektedir. Lale, karanfil gibi motifler yaygın olarak kullanılmıştır (Şekil 13).

Şekil 13. Kapı Girişlerindeki Motif Örnekleri

Cephede ahşap, kapı ve pencerelerde kullanılmış olmasına rağmen gösterişli taş işçiliği ön plandadır (Şekil 14).

Şekil 14. Giriş Kapısı Örnekleri

Evlerin cephesinde yer alan kapı, pencere, sütun, kemer, tepe pencereleri değişik form ve geometride motiflerle yapılmıştır. Mardin evlerinde taş işçiliği ile cepheye hareketlilik verilmiştir. Özellikle kapı ve pencerelerin kenarlarında kullanılan söve bu boşlukları daha anlamlı kılmıştır. Evin sahibinin ekonomik

gücüne bağlı olarak taş bezemeler de kullanılmıştır. Kapı ve pencerelerde kullanılabildiği gibi kat bitiş hizasında ya da binanın üst dam kotunda bu bezemelere rastlamak mümkündür. Evlerin sokak kapılarının gösterişindeki değişkenliğe karşın anıtsal yapıların kapıları oldukça görkemlidir.

Pencereler

Mardin evlerinin cephe mimarisinde pencereler avluya bakan ya da sokağa bakan boşluklar olarak tasarlanmıştır. Ovaya doğru yönelme evlerin bu yöne doğru pencere açmasını gerekli kılmıştır. Avluda geçen gündelik yaşam ve sokağa bakan cephelerde zorunlu olmadıkça pencere açılmaması nedeniyle avlu cephesi oldukça zengin tutulmuştur. Bazı evlerde sokağa cephe veren örnekler de mevcuttur.

Pencereler genellikle iki sıralı olarak yapılmıştır. Büyük tasarlanan pencereler ile bu pencerelerin üzerinde çeşitli şekillerde yapılan havalandırma pencerelerini görmek mümkündür. Pencere boyutları cepheye bakan odanın niteliğine göre değişkenlik göstermektedir. Ailenin varlık durumuna göre evlerde avlu ve sokak cephesinde pencereler daha çok taş işlemeli ve gösterişli olabilmektedir (Şekil 15).

Şekil 15. Pencereler

Pencerelerin özgün karakteri iki kanatlı ahşap kapaklı olmakla beraber pencerelerde lokmalı veya geçmeli demir şebekeler yerleştirilmiş, üst sıra pencerelerde cama yer verilmediği durumlarda ise ahşap kapaklar kullanılmış-

tır³. Genellikle iki sıralı pencere aralarında ya da pencere üstlerinde farklı motiflerde küçük tepe pencereleri bulunmaktadır. Evlerin avluya bakan cepheleri oldukça gösterişli ol-

3 <http://www.habitat.org.tr/insanyerlesimleri/mimarlik/429-mardin-sivil-mimari.html>

masına rağmen sokağa bakan cepheler genellikle sağır tutulmuştur. Ancak ihtiyaç duyulan mekanlar için sokağa pencere açılmıştır. Sağır duvarlar üzerinde küçük havalandırma boşlukları da yer alabilmektedir. Pencerele-
rin üstleri genellikle basık kemerlidir. Ancak daha varlıklı evlerde gösterişli kemerler ve işlemler yapılmıştır. Evlerin sokağa bakan duvarlarının genellikle sağır olmasına karşın anıtsal yapıların cephe pencereleri oldukça süslü yapılmıştır.

Eski Mardin’de Yeni Yapılaşmaların Sokak ve Cepheye Etkisi

Eski kent dokusunda geleneksel evler ve sokak dokusuna ait izlerin zamanla değişim yaşadığı görülmektedir. 1960’lı yıllarla beraber eski dokunun güneyinde 2. Cadde açılmıştır. Bu caddenin açılması ile etrafında gecekondular mahalleleri oluşmuş ve zamanla bu alanlarda nüfusun büyümesine bağlı olarak artan niteliksiz yapılaşma tarihi Mardin dokusuna olan baskıyı artırmıştır. Değişen kullanıcı ve ya-

pılaşma baskısı geleneksel alanların kısmen dönüşümüne yol açmıştır. Özellikle korunması gereken alan olan kentsel sit alanındaki tescilli yapılara eklenen eklentiler bu dokuya zarar vermiş ve kaçak yapılaşmalar artarak devam etmiştir.

Ahşap kapıların yerini demir kapılar almış, pencereler eski orijinallliğini kaybetmeye başlamıştır. Özellikle kapı üstleri ile pencere üstlerinde yer alan boşlukların aslına uygun olmayan müdahalelerle kapatıldığı görülmektedir. Yanı sıra geleneksel konut dokusunda niteliksiz yapıların varlığı mevcut olmakla birlikte, eklerin yapıldığı da görülmektedir (Şekil 16). Bu durum, eski kentin ev ve sokaklarının ara yüzünü oluşturan ve kente gelenlerin ilk etkiye sahip oldukları kent algısını olumsuz etkilemektedir. İnşa edikleri döneme ait duygu, düşünce, yaşam deneyimleri ve eğilimler ile kültürel mozaiği oluşturan kentlerin tarihi parçaları giderek yok olmakta ve kentlerin tarihi kimlikleri etkilenmektedir (Özdemir vd.2008: 963).

Şekil 16. Eski Mardin’de Sokak Cephelerinden Uyumsuz Örnekler

Kültür ve Turizm Bakanlığı 2002 yılında, Mardin Kentsel Sit Alanı’nın UNESCO Kültür Mirası Listesine dâhil edilmesi için bir başvuru yapmış, bu başvuruyla birlikte Dünya Anıtlar ve Sitler Konseyi’nin hazırlamış olduğu ve eksiklikleri içeren raporu göz önüne alınarak dosyanın geri çekilmesine karar verilmiş, eksikliklerin giderilmesi için 2009 yılında Mardin’de kapsamlı “Mardin Tarihi Dönüşüm Projesi” çalışmaları başlamıştır⁴. Bu amaçla eski Mardin’in kendine özgü karakteristik özelliklerini korumak için niteliksiz yapılardan arındırılması ve tarihi değerlerin korunmasına yönelik çalışmalar ön plana çıkmıştır. Yanı sıra Mardin’deki uygulamalar kapsamında “Mardin Sürdürülebilir Turizm Projesi” de eski kentin tarihi karakterini koru-

ma açısından oldukça önem verilen bir proje olarak değerlendirilmiştir. Çağlayan (2017), farklı alanlardaki bu çalışmaları aşağıdaki şekilde aktarmaktadır⁵;

- Proje kapsamında Eski Mardin’de yer alan geleneksel şehir dokusunu ve silüetini bozan kamu ve özel mülke ait betonarme ve eklenti yapıların kamulaştırılarak yıkılması çalışmaları,
- Eski Mardin’de 1950’li yıllarda yapılmış ancak çürüdüğü için tarihi yapıların bodrum katlarından temellerine sızarak zarar veren içme suyu ve kanalizasyon şebekesinin yenilenmesi ile elektrik ve telefon hatlarının yer altına alınmasını da kapsayan alt yapı çalışmaları,

4 <http://www.arkitera.com/gorus/1025/mardin-de-neler-oluyor>.

5 <http://www.arkitera.com/gorus/1025/mardin-de-neler-oluyor>.

- Eski Mardin sit alanında merkezde yer alan 1.caddenin bazalt taşı, ara sokakların kayrak taşı ve çarşı bölgesinin kesme bazalt taşı ile kaplanması, telefon ve elektrik direklerinin yer altına alınmasını kapsayan üstyapı çalışmaları,
- Tarihi Dönüşüm Projesi kapsamında kamuya ait olan tescilli yapıların restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmalarından; “Eski Vali Konağı” binasının restore edilerek “Mardin Valiliği Ofisi” olarak kullanıma açılması, 1. Cadde aksında yer alan tescilli yapının restore edilerek “Mardin Gençlik Evi” olarak, aynı cadde üzerinde eski Halk Eğitim Binasının restore edilerek “Mardin Kültür ve Sanat Merkezi” olarak, Tarihi Mardin Kız Meslek Lisesi’nin restore edilerek “Olgunlaştırma Enstitüsü” olarak işlevlendirilmesi gibi tek yapı ölçeğinde kamu binalarının restorasyonlarının yapılması çalışmaları,
- Yapıların aslına uygun hale getirilmeye çalışma çabaları ile sokaklara bakan cephelerde çimento esaslı derz ve sıvaların sökülmesi, sonradan yapılan beton ve briket duvarların kaldırılarak taş duvarlara dönüştürülmesi, elektrik ve telefon hatlarının yer altına alınmasına yönelik sokak sağlıklaştırma çalışmalarının yapılması,
- Projelendirme Çalışmalarının yapılması ile dokunun Korunmasının Koruma amaçlı imar plan kararları ile yapılması,
- Mardin Kalesi Güçlendirme ve Restorasyon Projesinin yapılması,
- Mardin Valiliği, Mardin Belediyesi ve TOKİ Başkanlığı arasında imzalanan “Mardin Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi” ile Kentsel Sit Alanında bulunan imar planlarına aykırı yapıların yıktırılması çalışmaları,
- Mardin Valiliği’nin, geliştirdiği proje ile Mardin’de turizmin çeşitlendirilerek geliştirilmesi ve Mardin’in turizm sektöründe bir marka olarak konumlanması için birçok konuda eğitim verilmesi,
- Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti ortaklığı ile Mardin 1.Cadde Onarım ve Yenileme İşleri adı altında finanse edilen 1. Cadde üzerinde bulunan ticari mekânların dış cephelerinin iyileştirilmesi çalışmalarının yapılması.

Son dönemde, Mardin dokusunun zarar görmeye başladığı ve biran önce dokunun korunması gerekliliği unutulmamalıdır. Eski Mardin Kentsel Sit Alanında yapılan ve yapılmaya devam eden çalışmalarla birlikte Mardin’in kendine has olan özgün dokusu korunmaya çalışılmaktadır.

SONUÇ

Kentlerin büyümesi ve nüfus artışı tarihi çevreleri etkilemekte ve kullanıcı gereksinimleri doğrultusunda şekillendirmektedir. “Geçmiş uygarlıkların sosyal ve ekonomik durumu, yaşam tarzı ve kültürel değerleri ile ilgili birçok ayrıntı hakkında bilgi veren tarihi çevreler, zaman içinde değişimden etkilenmişlerdir. Bu değişimle birlikte işlevini yitirmiş olan tarihi kentin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi, kent yerleşimindeki eski yapıların özgün kimliklerinin korunmasıyla sağlanmaktadır” (Semerci ve Uğur, 2017: 239).

Eski Mardin, öncelikle topoğrafyanın belirleyiciliğinde şekillenmiş bir kent görünümündedir. Bu alanın eğimli yapısı, yerleşimin organik gelişmesine yol açmış, evlerin birbirinin cephesini örtmeyecek şekilde kademeli bir yerleşim modeliyle biçimlenmesini sağlamıştır. Şekillenmesinde topoğrafyanın yanı sıra iklim ve mahremiyetin de belirleyici olduğu kent, kendine özgü bir yerleşim modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Zamanla kentin büyümesi ve değişim baskısına maruz kalması bu alanların korunması konusunu gündeme getirmiştir.

Kalkerin yoğun kullanımı ve şehrin sunduğu genel algı bir ortaçağ görünümünü çağrıştırmasına rağmen, cephelerde orijinal görünüm kaybolan örnekler bulunmaktadır. Sokak kapıları ve pencereler ile havalandırma pencere-

leri genellikle bozulmaya uğramış, malzemesi değişmiş ve eskilik özelliğini kaybetmiştir. Sokaklar, genellikle dokusunu korumuştur. Sokağa bakan duvarların bir kısmı bozulmuştur. Sokakların ara yüzlerini oluşturan cepheler ve bu cephelerde yer alan kapı, pencere, havalandırma gibi boşluklar bir bütün olarak ele alınmalı ve korunmalıdır. Bu bağlamda;

- Detaylı analizler sonucunda sokak-cephe ilişkisi gözetin koruma önlemleri alınmalı,
- Cephe ve sokaklarda olan bozulmalar onarılmalı,
- Bakım ve onarım çalışmalarında yörede bulunan ve kolay işlenme özelliğine sahip kalker ve taş gibi özgün malzeme kullanımı tercih edilmeli,
- Özgün sokak dokusunu bozan eklentiler ya da çıkımların kaldırılması için çalışmalar hızlandırılmalı, niteliksiz yapılar da kaldırılarak dokuya uygun olarak yapılmalı,
- Görsel ve çevre kirliliği oluşturan unsurlar kaldırılmalı,
- Bakım, onarım gibi koruma çalışmaları konusunda eğitimler verilerek toplum bilinçlendirilmelidir.

Alanda yeni yapılaşmalar için buradan elde edilen veriler yansıtılarak yaşatılmalıdır. Bu

amaçla; alanda topoğrafyaya müdahale edilmeden yapıların farklı kotlarda bitirilmesi sağlanmalı; birbirinin görüşünü kesen gabariler kullanılmamalı, sokak kademelenmelerinde dokunun devamını sağlayacak bağlantılar yapılmalı, hem rampa hem merdiven kullanılmalı, sokak çeşmelerine yer verilmeli; yer yer gölgelik oluşturma amaçlı örtülü geçitler düzenlenmeli; yapı cephelerinde kalker taşından süsleme ya da giydirmelere yer verilmeli, özellikle yapı giriş kapısı geleneksel dokunun izleriyle bezenmelidir.

Koruma tek yapı ölçeğinde değil, bütüncül olarak ele alınmalı en ince detaya kadar alanın korunmasına önem verilmelidir. Sokağa bakan duvarların bir kısmı bozulmuştur. Özellikle yerel yönetimler ve diğer yetkililer tarafından koruma çalışmalarına daha fazla önem verilmeli, kentin daha fazla görünür yüzeylerindeki koruma çalışmalarının dokunun tümünde yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. Yerel yönetimler, kurum ve kuruluşlar ile konusunda uzman kişilerin görüşleri alınarak koruma çalışmaları hızlandırılmalıdır.

KAYNAKÇA

ALİOĞLU, E.F., (2000). Mardin şehir dokusu ve evler, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, ss.158

JA'AFAR, N.H., SULAİMAN, A.B., SHAM-SUDDİN, S., (2012) The Contribution of Landscape Features on Traditional Stre-

ets in Malaysia. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 50: 643-656

KARAGÜLLE, C., DEMİR, Y., (2010). Yerel verilerin konut tasarım sürecinde değerlendirilmesi: Mardin örneği, İtÜdergisi /A Mimarlık, Planlama, Tasarım, 9(2): 83-94

KUBAN, D., (1966). Türkiye'de malzeme koşullarına bağlı geleneksel konut mimarisi üzerinde bazı gözlemler, Mimarlık, sayı 36:15-20. Ankara

KÜÇÜK, M., (2013). Aidiyetin mekânı: Mardin'de kimlik ve mekânın değişimi, İdealkent, sayı 9: 114-137

OPPONG, R.A., MARFUL, A.B., SARBENG, Y.K., (2018). Conservation and character defining elements of historical towns: A comparative study of Cape Coast and Elmina streets and castles. Frontiers of Architectural Research, 7(1):37-55

ÖZDEMİR, İ.M., TAVŞAN, C., ÖZGEN, S., SAĞSÖZ, A., KARS, F.B., (2008). The elements of forming traditional Turkish cities: Examination of houses and streets in historical city of Erzurum. Building and Environment, 43(5):963-982

SEMERCİ, F., UĞUR, B.S., (2017). Geleneksel Konya evlerinin mimari değerlerinin analiz edilmesi, Uluslararası Hakem-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2019 Sayı: 18 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2019 Issue: 18 Autumn Winter Semester

ID:438 K:607

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

li Tasarım ve Mimarlık Dergisi, sayı 10:
238-255

SEMERÇİ, F., GÜMÜŞ, B., (2017). Sivil mimarlık örneklerine bir değerlendirme önerisi: Afyonkarahisar örneği, Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi. Sayı 11: 91-113

ŞİMŞEK, N., (2014). Mardin geleneksel konutlarında değişim, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, www.esosder.org, 13(49): 411-425

TANDON, M., SEHGAL, V., (2010). Traditional Indian religious streets: A spatial study of the streets of Mathura. Frontiers of Architectural Research, 6(4): 469-479

TUNÇER, M., (2013). Mardin'in korunması ve unesco dünya miras listesi'ne girmesi, İdealkent, sayı:9:94-113

İTERNET KAYNAKLARI

<http://www.habitat.org.tr/insanyerlesimleri/mimarlik/429-mardin-sivil-mimari.html>
(E.T. 15.03.2019)

Çağlayan, M. (2017). Mardin'de Neler Oluyor? [http://www.arkitera.com/gorus/1025 /mardin-de-neler-oluyor](http://www.arkitera.com/gorus/1025/mardin-de-neler-oluyor). (E.T. 12.03.2019)

<http://www.artuklu.edu.tr/sosyal-tesisler/tarihi>. (E.T. 29.06.2019)

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2019 Sayı: 18 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2019 Issue: 18 Autumn Winter Semester

ID:438 K:607

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

EXTENDED ABSTRACT

Historical urban areas with the values belonging to the past, have formed settlements that have unique properties. Mardin has formed the example of commercial city and unique settlement, with its climate, topography, historical and cultural structure. Mardin consists of the fortress located on the plain on a steep rocky ground and the main city on the south-facing slope of the castle. With the effect of topography, the city continued its development towards the south. This situation led to the orientation of the houses with multi-storey and terraced, and developing of the streets parallel to the slope in the east-west direction. In order to provide road connections in the north-south direction of the settlement, solutions were often produced with large step ladders. The width of the roads is limited with the narrowness of the terrain and the effect of the climate. In general city protected its borders until the XIX. century, from these years new elements added to the city has entered the process of growth and change. Mardin city center was preserved as a protected area due to the fact that it was declared as a protected area in 1979, but the new urbanization trends led to the transformation pressure in the old city center. With its location and multicultural cosmopolitan structure belonging to various religions, the old Mardin city has become the center of attention of many people. The houses are located on the narrow streets and there are entrance doors, windows and exits on the front facing the street. Sometimes there is more than one door opening to different streets according to the slope and location of a house. Sometimes the way through the dead end and sometimes the passageways (Abbaras) have been formed to ensure the flow of streets. The sloped structure of the old Mardin has led to the organic development of the settlement, and it has been ensured that the houses are built with a gradual settlement model that does not cover the separate facade of each other. Families with different religious groups or different economic strengths lived side by side in the same street or in the same neighborhood. The existence of large family structure in Mardin has been effective in shaping the houses. The structures in Mardin are made with yellow limestone. In addition to civil architectural products, monumental buildings also have a facade with stone decorations. This stone can be easily handled and decorated. The fact that the front of the houses should be directed towards the south and the front of the southern facade is open due to the slope, makes this facade much more spectacular and fancy than the other fronts. The facades of the houses facing the street were generally kept high and deaf to provide privacy in the houses and disconnect the streets from the houses and to protect from the climatic effects. Mardin houses on the front of the street facing the entrance door, windows and exits took place. It is observed that

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık Yıl: 2019 Sayı: 18 Sonbahar Kış Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

September / October / November / December Year: 2019 Issue: 18 Autumn Winter Semester

ID:438 K:607

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

the traces of traditional street fabric in the old urban fabric have changed in time. The wooden doors were replaced with iron gates, and the windows began to lose their original authenticity. It is seen that especially the gaps on the door tops and window tops are closed with improper interventions. It is seen that the annexes are made and the existence of unqualified structures in the traditional housing fabric. This situation negatively affects the perception of the facades of the old city's houses and streets and the ones that come to the city have the first effect. Over time, the growth of the city and the pressure of change have brought the issue of conservation of these areas. The aim of the study is to analyze the design parameters of traditional street fabric in Mardin has historical and cultural heritage and to continue the design approach in façade arrangement works by revealing the relationship between traditional street fabric and façade. In this study, the connection of traditional Mardin houses and their location to the street is discussed. Topography, climate and cultural parameters have a significant impact on the formation of traditional Mardin's street and residential fabric. Old Mardin houses and settlement structure, street and facade characteristics are shaped within the framework of these parameters. Streets have generally preserved its fabric. Some of the walls facing the street have been damaged. The façades forming the interfaces of the streets and the spaces such as doors, windows and ventilation in these façades should be considered and protected as a whole. Conservation should be handled not only on a single building scale but also on the conservation of the area until the finest detail. More attention should be paid to conservation efforts, and conservation studies on more visible surfaces of the city should be made widespread throughout the tissue.